

I. N. I.
ORIGINEM ET RITVM
SALVTATIONIS VESPERTINAE

AD ACCENSA LVMINA,

PRAESIDE

PETRO IAENICHIO,

RECT. ET P.P.

IN GYMNASIO THORVNENSI

CONIECTIONE QVADAM INDAGAT
ET DISPVATIONI SISTIT

IACOBVS KINZEL,

MESERICENS. POLON.

'AD d.VI. Kal. Decemb. MDCCCXI.

THORVNI,

Impressit JOANNES NICOLAI, NOB. SENAT. ET GYMNI,

Typographus. ✓

VIRO

Reverenda Dignitate, Doctrina & San-
ctimonia vitæ conspicuo,

Dn. MARTINO OLOFFIO,

Pastori ad Ædem B. Mariæ Virg: apud Thoru-
nienses Polonico vigilantissimo ac meritissimo,

Ut &

Speḱtabili ac Prudentissimo

Dn. ABRAAMO *W*rendt/

E XIX 261

radbi

Iudicii in veteri Civitate Regia Thoruniensi

Assessori Dignissimo,

Itemque

Prudenti & integerrimo

Dn. CHRISTIANO *W*uttig/

Mercatori apud Thorunienses Florentissimo,

Hospiti, cognato, Affini ac Fautoribus suis perpetuo
observandis

Tum grati animi, ob accepta beneficia, tum
memoriæ suæ causa, has pagellas, Dispu-
tationi destinatas, debita reverentia offert
ac consecræ

Respondens

IACOB KINTZEL.

S Alutandi officium perantiquum & solenne omnibus est populis, qui a cultiori vivendi commendantur ratione, & interiori honestatis sensu pretioque virtutis, quae unicum venerationis fundamentum est, vel aliqua tantum parte tanguntur. Ut sane mirari satis hodierno tempore nequeamus stultitiam ac propemodum insaniam nonnullorum hominum, qui elegantiam morum & concinnitatem sanctiori Servatoris nostri disciplinae contrariam esse arbitrantur. Quasi illius auctoritas non alio, ac solo omnis extirpatae humanitatis fundamento niteretur: vel ipsorum singularis sanctimoniae persuasio vana ac morosa austeritas, illa esset demissio animi, ut falso quidem iacet *Barclaius in Apologia*, veris Christianis in scriptura s. toties commendata. Non vacat hic vertigini ac dementiae horum hominum asferre medelam, ad quam expugnandam alii dudum adiumenta quamplurima & rationes subministrarunt. In praesenti tantum animus est inquirere brevibus, in ritum salutationis vespertinae ad lumina accensa, ac proponere de illo quaedam meditata, ex antiqui-

quitate remotiori repetita, aevoque nostro aliquantum accommodata. Erunt autem ordinis causa constituenda capita duo: primum ritus originem & superstitionem ^{non} nullarum gentium circa ipsum declarabit; alterum translatis eiusdem ad Christianos nonnullam immutationem, finem et usum proponet.

§. II. Generatim civitas salutandi aut verbis declaratur, aut corporis quodam habitu externo ad observandum alium composito: illa verbalis, haec realis vulgo appellatur. Huius modum inter varios populos mirifice & identidem temperatum merito hic describere superfedemus, tantoque lubentius, quanto nervosius hoc praestitit *Gvil. Stuckius in Antiquitat. Convival. L. II. 31.* De priori tantum observandum duximus, temporum vicissitudine magnam varietatem nominum, titulorum, notionum, formularumque esse introductam, quibus in salutandis aliis mortales vulgo sunt usi. Erat apud Romanos nomenclator, qui Domino salutantium ac prestantium, rogandorum quoque ac salutandorum civium nomina candidatis magi-

gistratum, in memoriam revocabat, & quasi in aure sinfarciabat, unde & Fartoris nomine fuit appellatus, itemque, uti non inanis Pignorii est suspicio, qui est ab atrio curando, s. atrii curandi custos. Alii erant nomenclatores censorii, sive a Censibus, uti inscriptiones & documenta alia testantur, quae allegantur speciatim a *Barnaba Briffon. in Lib. de form. Sc. Valesio ad Ammian. Marcellin. Pignorio de servis, & Casaubono in Sveton.* Quod nam munus, quaeve dignitas & negotium Nomenclatoris in Ecclesia Romana fuerit, declaravit praeter *Onuphrium Parvini in Libr. de voc. Eccl. illustris Dominus duCange in Glossar. Latinit. med. in voce Nomencl. & Saccular.* Titulorum multitudinem & ambitionem, a qua longe abfuit veterum simplicitas, recentiori aëvo inventam, praeter alios explicavit politicis scriptis Celeberrimus *Boeclerus in dissert. de elegantia moris civilis & aulici.* Non praetermittendae hic sunt voces & formulae nonnullae, quales solenniores apud Romanos erant AVE, SALVE & VALE. Diversa temporis ratio diversum earum imponebat usum.

usum. Matutino adhibebatur ave : salve autem
& vale, vespertino. *Accedentium* uti erat allo-
quium in congressu Salve, ita, vale, plerumque
discedentium. Quamquam, ut fieri in aliis quo-
que consuevit, non semel permutatas voces depre-
hendamus. Coniungebantur saepius Salve & va-
le in discessu, & peractis exequiarum solennibus.
unde quoque in epitaphiis frequens haec inscri-
ptio: SALVE AETERNVM, AETERNVMque
VALE.

¶. III. Altera natio est Graeca, quae do-
ctrinae studia pariter & vitae cultum tenuit con-
stanter, Latineque intulit felici auspicio, & in sa-
lutandi civilitate exemplo aliis fuit. Frequentio-
res voces, quibus usi sunt Graeci tam in epistolis
quam in congressu & colloquio aliorum, erant
potissimum duae : *χαίρει* & *ὑγιαίνει*. Frequentius
illa, sub initium epistolae, hac, more Pythagorico,
in fine utebantur. Nec raro notione, *ἰσχυρο*,
litteras obsignabant. Meminit *Stephanus le Moy-
ne in observationibus* & *notis ad epistolam Polycar-
pi*, quod

pi, quod, cum charta Epistolae significationem ob-
tineat, ex *χαίρε* notione venerit, in fronte Lite-
rarum poni solita. Occasionem hic dedit *Bynaeo*,
quare non aliter sentiret *in tract. de natali Domini*.
Omittenda haec sunt, quando occurrunt animo,
quae vespertino tempore fecerunt Graeci & quo-
modo voce, de qua modo diximus, sunt usi. Re-
ligionis enim causa vesperi illato lumini eum habe-
bant honorem, dicentes : *χαίρε ἀγαθὸν φῶς* SALVE
LVMEN BONVM. Conf. C. *Rhodigin. lect. antiq.*
lib. XV. 15. Clarius haec leguntur in *Menagia-*
nis P. II. p. 206. Confimilis ferè huic fuit mos Roma-
norum, qui pariter lumini salutatione religiosa cul-
tum deferebant, eratq; inprimis solenne animi
deliquium passis, ad seseque redeuntibus dicere :
SALVE LUX.

§. IV. Temeritatis quidem notam vix
effugeremus, nisi, ut unusquisque facile intelligit, in
salutandi negotio superstitionis labe, supra allega-
tas voces, carere arbitramur. Sunt tamen
multae rationes, & non contemnenda antiquitatis
docu-

documenta, quae nos movent, -ut antiquos paga-
nos, praesertim rudiores, ab suspitione inepti cultus,
delati luminis splendori, liberos pronuntiare haud
queamus. Quid enim lumine ipsis fuit sanctius?
Quid sole, quem luminis fontem & Promum qua-
si Condum cum Platone dicebant, venerabilius?
Latere in igne & lumine vim quandam divinitatis,
persuasum fere erat omnibus, nec fortiori errore in
ullius rei cultum ferebantur, quam ignis, solis, et
luminis. Fidem dictis conciliabit eruditissima,
praeclare docti *G. I. Vossii commentatio de orig: &
progress. idololatriae lib. II. c. 65.* Praeterquam
enim, quod idem ille satis clare demonstrat, Per-
sas & ante ipsos Chaldaeos ignis luminisque culto-
res extitisse, tum Graecos atque Romanos eadem
superstitionis impietate fuisse implicitos non diffi-
tetur. A cultu ignis sine dubio innotuit UR,
Chaldaeorum civitas, ubi Abraamus vixisse ignis-
que cultor a nonnullis esse dicitur. vid. notae
Hornii ad Sulpit Sev. H. S. Quamquam non negare
queamus, nos libenter virum rectiori disciplinae
suis parentibus institutum esse, ac sine dubio ab
illa

ab illa insigni superstitione immunem arbitrari. Est autem VR, & OR, *lumen, Lux ☉ Sol.* Vnde Aegyptiorum *ἄγος* & Graecorum *ἀυρος* cras ac Latinum *aura*, qua splendor radiique solis circumfunduntur, nec minus Latinum illud, *uro*, inde originem trahere videtur. Extra controversiam est sapientiores Lumini, veluti Dei Symbolo, honorem obtulisse, invalescente autem hominum impietate, & adiuvante Sathanae austutia, Symbolicum in proprium degenerasse. Qua de ineptia cultus dubitabit nemo, ut nec illi, qui alioquin impietatem paganorum ac deliramenta, praepostero affectu ducti, mitigare solent, dubitandi ullam habeant occasionem.

¶ V. Ducit nos meditandi propositum ad Diaboli ludibria, quibus miseros delusit, & ad ignem sacrum, in templo Hierosolymitano sacrificiis consumendis divinitus destinatum, improbe aemulandum incendit. Hinc sacer & aeternus ignis inter paganos *V. Halicarn. lib. VI. Curtius lib. III.*, qui mira sollicitudine & religione fuit custoditus.

tus. Audiamus Florum in vita Numae : *focum*
inquit, *virginibus colendum dedit, ut ad simula-*
chrum coelestium siderum custos imperii flamma vi-
gilaret. DEUS ipse cum lumine se comparavit
in scriptura. Saepius quoque ens invisibile &
immensum in flamma ignis, in lumine undiqua-
que circumfuso, in ardenti igne & rubo, appa-
ruit. Angeli, flamma ignis dicuntur. Hinc Sa-
thanae fraudibus decepti, immensisque tenebris
immersi pagani ignem, lucem, solem & sidera
crassissimo errore pro Diis habuerunt. Meren-
tur hanc in rem conferri lucubrationes *Vossii, Io-*
annis Dougltaei Analect: sacr. excurs. XLVI. §
LX. C. Rhodig. lectio. antiqv. LXV. c. 15. 16.
17. §c. P. D. Huet. quaeft. Alnet. de concordia
rat. § fidei lib. II. c. 12. §. 10. 14. 21. Non
possumus hic nos temperare, quin, quam frau-
dem Doctiff. Casaubonus deprehenderit in Psev-
do-Mercurio Trismegisto, tantopere a nonnullis
praeter causam celebrato, referamus. Estque is:
Poemander quispiam introducit, qui Mercu-
rium hunc in modum instruere fingitur: *Ego sum*
lux

lux illa, mens, Deus tuus, qui eram ante natu-
ram humidam, (aqua) quae ex illis tenebris primo
eruperunt: e mente procedens, verbum lumi-
nosum, filius Dei. Quis non videt clare deci-
piendi astutiam miserumque verborum centonem
ex Platonis nonnullis formulis & scripturae
s. inepte compilatum. Non poenitebit legisse
ipsum *Casaubonum exercit. 1. 2. 10. ad Baronii an-
nales.* Satis magna sic fuit calliditas paganorum,
qua usi in furtis suis tegendis, nec minor arrogancia,
quando fabulis innumerabilibus, quae ab Ebraeo-
rum disciplina acceperunt, impie commiscuerunt,
ne quicquam aliis se debere viderentur. Ut exinde
non parum deceptos *Spencerum & Marschamum,*
magnum ceteroquin ex Anglia viros, esse existi-
memus, cum inverso ordine docuerunt, a paga-
nis, quicquid ceremoniarum & cultus inven-
tum, ad Ebraeos, non autem Ebraeorum nonnulla
ad paganos pervenisse. Quae de Baptismo &
circumcisione sunt ab ipsis disputata correxit di-
sputationibus duabus solide, doctrinae purioris in
Academia Vitembergensi custos venerabilis

Dn. D. Wernsdoffius, quem **DEVS** Ecclesiae quam diutissime superesse sinat. Unicum iam restat, quod praetermittendum non esse duximus, ut dicamus quaedam de luminis ignisque elegantissimo receptaculo, sole videlicet, quem summo cultu & veneratione tantum non ab omnibus populis accepimus esse observatum. Vix enim ulla exstitit gens superstitioni dedita, quae lumen Solis, solo tantum nomine parumper mutato, non coluerit. Quod etiam de Indis ante ducentos annos recte cognitis & de Samoydis aliisque populis versus Septentrionis! partes incolentibus, insuetis & Barbaris, itinerariorum confectores referunt, solis nimirum cultum esse ibidem frequentissimum. Conf. I. G. Vossius de Theol. Gentil. Vnos tamen hic Atlantas excipiendos tradit Herodotus in *Melpomen*. p. 124. ed. Steph. *Hi enim, inquit, solem transcendentem execrantur, eique praeterea omnia convitia ingerunt, quod torridus & ipsorum regionem perdat.* Quod ipsum etiam de incolis prope promontorium Bonae spei habitantibus, quos Hottentottos vulgo nominant, nonnulli affirmant.

EX

Ex quibus iam dictis conficitur, veteres meliori lumine religionis destitutos, ipsius luminis supersticiosos fuisse adoratores, atque ideo vespertino quoque tempore, quo tenebrae temperari aut pelli solent, religionis causa accensum illud salutasse. Noctis enim tenebrae cum tristitia solebant homines afficere, sic lucis beneficio, olim recreati, laeti eius splendorem intuebantur, nullasque non reverentia dignum vel simplicissimi censuerunt. Nec dubium est ullum, quin ex Ebraeorum \aleph , quae notio Deum notat sit, Graecorum α ^{HANSES}; Alcius Vossii coniectura surgit, & ex El Ebr. facit Bel, ex Graecorum autem α ^{HANSES}, sol Latinorum, H in α mutato, & Spiritu aspero, ut aliis factitatum, in sibilum converso. Qua autem mentis inductione moti pagani fuerint, quare in sole uno, veri Numinis non tam effigie, quam umbra tantum, omnia religionis studia figerent ac collocarent, egregie disputavit Vossius c. 2. L. II. l. c. ubi ex veterum monumentis potissimum figuram rotundam, velut perfectissimam, efficaciam & vim, sublimitatem, sedem, nitorem, lumen denique & undiquaque sparsorum

radiatorum congerient ac splendorem veluti causas superstitionis annotavit. Plura non reperiemus, quae uberius loco modo allegato leguntur. Non pigebit Thomae Aquinatis succincte propositam sententiam afferre, quae docet, unde emanaverit hic paganorum error: *Homines inquit, imbecillis intellectus non valentes corporalia transcendere, non crediderunt aliquid esse ultra naturam corporis sensibilem, & ideo inter corporalia posuerunt praeminere & disponere mundum, quo pulchriora & digniora in eo videbantur: & in eis impendebant divinum cultum: & huiusmodi sunt corpora coelestia, scilicet sol, luna, & stellae. Sed istis accidit, sicut alicui eunti ad curiam Regis, qui volens videre Regem, credit, quoscunque bene indutos, vel in officiis constitutos, Regem, esse.* Docta & praeclara de his praeter Casalium de veteritib. s. collegit Gisbertus Cuperus in Harpocrate. Quo in libro vir praestantissimus solis cultum inter varias gentes receptum, multaque stoliditate defensum, non descripsit tantum, sed etiam omnem superstitionem veterum ad solem lunamque

que ingeniose retulit : Eruditissimi Abrincen-
sium Episcopi P. D. Huetii forte exemplo indu-
ctus, qui, sub fraudulenta paganorum superstitione
historiam & res gestas duum virum Israe-
liticorum Mosis & Iosuae, delitescere in sua de-
monstratione Evangelica confirmare est annisus.
Quae sane eruditionis ac coniectandi intemperies
magnis viris merito condonanda est, propterea,
quod insignem doctrinae copiam & exquisitum
ingenii acumen ubique ostendat, aliisque exem-
plo esse debeat, ne in inquirendo vero aut dete-
gendis idololatrarum vanitatibus segniores inve-
niantur.

¶ VI. Nunc necesse est, ut instituti me-
mores ad aliam progrediamur partem, quae o-
stendet, quomodo ritus, de quo commemoravimus,
ad Christianos permanerit, a superstitionis ra-
men nota vacuus ac perpurgatus. Sublato enim
per Servatorem sanctissimum sepimento, quo pa-
gani ab Ebraeis seiungebantur, ex utraque gente in
communione coetus collecti Christiani coalu-
erunt,

runt, ritum quorundam, civilium imprimis, quibus ab infantia erant imbuti, non plane immemores. Hinc factum, ut nonnullae ceremoniae institutaque, saltem, ne offenderentur infirmi, obtinuerint inter primos Christianos, quae vero successu temporis, doctrina salutari latius diffusa confirmataque, expirarunt. E contrario Romani Pontifices, revocatis ex paganismo ac Iudaismo ritibus, splendorem, qui videbatur deesse, in Ecclesiam invehere praeter rem causamque tentarunt, vid. *P. Richard comparaison des Ceremonies des Juifs & de la discipline de l' Eglise*. Porro in mandatis dederunt eis, quos ad paganos ablegaverunt convertendos, ut templis, altaribus, aliique suppellectili paganorum parcerent, retentisque ritibus quibusdam, pederentim eosdem demulcerent. Memorabilis ea de re est Epistola Gregorii M, ad Augustinum quendam, qui ad Anglos diviniore doctrina imbuendos missus erat, ex qua sequentia excerptimus: *diu mecum, inquit, de causa Anglorum cogitans tractavi, videlicet, quoad fana idolorum destrui in eadem gente minime debe-*

debeant: sed ipsa quae in eis sunt, idola destruan-
tur. Aqua benedicta fiat, in eisdem fanis asper-
gatur, altaria construantur, reliquiae ponantur:
quasi si fana eadem bene constructa sunt, necesse
est, ut a cultu daemonum in obsequium veri Dei de-
beant commodari: ut dum gens ipsa eadem fana
sua non videt destrui, de corde errorem deponat,
& Deum verum cognoscens & adorans, ad loca,
quae consuevit, familiariter concurrat. Et qui bo-
ves solent in sacrificio daemonum multos occidere,
debet his etiam hac de re aliqua solennitas immuta-
ri; ut die dedicationis vel natalitio sanctorum
martyrum, quorum illic reliquiae ponuntur, taberna-
cula sibi circa easdem ecclesias, quae ex fanis com-
mutatae sunt de ramis arborum faciant, & reli-
giosis convivis solennitatem celebrent. Nec dia-
bolo iam animalia immolent, sed ad laudem Dei in
esu suo animalia occidant, & donatori omnium de
satietae sua gratias referant: ut dum eis aliqua
exterius gaudia reservantur, ad interiora gaudia
consentire facilius valeant. Nam duris mentibus
simul omnia abscindere, impossibile esse non dubium
est.

est: quia is, qui locum summum ascendere nititur,
gradibus vel passibus non autem saltibus elevatur.
Registr. L. IX. Ep. 71. Ut taceamus, quae in In-
dia his temporibus legimus magno aliorum dis-
sensu suscepta. De illis, quae diximus, dubium
nemini esse potest, qui legit *Polydor. Vergil. L. V.
l. de invent. rer.* recentior eo est, neque tamen
dissentit Io. Ciampinus, scriptor Romanus in pre-
tioso nitidissimoq; opere de *Veteribus monumentis &
op. Musivis &c. cap. 19. Ed. Ro. in fol.* cum quo
coniungendus est *Fauchetus in Antiquit. Gall. L.
II. 19. & Casal. de rit. S. Vet. Christ. c. 60.* Plura eaque
emendata atq; ad nostra tempora identidem com-
modata suppeditavit *B. Hunnius in Apost. R. E.*
atque *Mussardus de ceremoniis Gentil. in Eccle-
siam in-vectis*, qui liber magno multorum com-
modo ex gallico in sermonem nostrum Lipsiae
est conversus.

§. VII. Nullum est dubium, quin lumi-
num festi dies & lucernarum usus, ex consue-
tudine paganorum irrepsit in ecclesiam Ro. De
Aegyptiis constat, sacra ipsos celebrasse, in quibus
universis

universi circa Domos frequentes lucernas accen-
dunt, imbutas sale, & oleo plenas, cum multo lychno,
quod tota nocte ardet. Festo nomen huic impo-
situm est, *Accensio luminum*, ut testis est *Horodo-*
tus L. II. p. 50. conf. Casal. de rit. Aegypt. Quid
Romae accidit mense Febuario, in Proserpinae
honorem, quantaque celebritate luces sint por-
tatae, notius est, quam ut edisseramus. Retice-
re id non possumus, quod *B. Rhenanus in annot.*
L. V. ad Tertull. contra Marcion. retulit, hunc vi-
delicet ritum ansam dedisse festo purificat: Ma-
riae, quod cereis & luminibus solet celebrari.
Multa disputavit de origine huius instituti lumi-
num festi *C. Baronius in notis ad Martyrol. Rom.*
Neque Iustiniano Imperatori, sed Gelasio, illo an-
tiquiori institutionem tribuendam censet, ab eo-
que Lupercalia paganorum in festum illud Chris-
tianorum mutata esse scribit. Pari ratione ab
Aegyptiis lucernarum consuetudinem mutasse
ecclesiam, ritumq; festo ascensionis Christi ob-
servari solitum, *in annal. Ao. 58. §. 28.* docet.
Nihil horum in ecclesia Apostolorum temporibus

bus proxima in usu fuisse legitur, quod nec ipse
Baronius diffitetur. Oratio Gregorii Nazianzeni,
quae in festo luminum habita legitur, alium indi-
cat diem, nempe, qui memoriam servat baptiza-
ti Servatoris in Iordane, qui dies Graecis erat fe-
stum luminum, seu Theophaniorum, non Epipha-
niorum, ut perperam iudicat autor *annotat. ad
Mussardum p. 75.* Ei rei indicio est *Thomas
Smith, in descriptione stat. hodiern. ecclesiae Grae-
cae p. 19.* Cum lumine semper Graecis compa-
ratus est Baptismus. Hinc Photisterium idem
quod baptisterium, & vestis, qua induitur bap-
tatus, vocatur a Gregorio *ἐμφώθητος ἱδῆς, ἢ
ἱδῆς τῆς τῶν φῶτων ἡμετέρας.* Egregia sane similitu-
dine, quae nos ducit ad collatum luminis divini
beneficium recte pensitandum. Melius enim
haec cum sensu Spiritus S conveniunt, quam illa
ex Paganismo repetitae & in ecclesiam invec-
tae consuetudines & ritus, ut ut inflecti videantur ad
Christi disciplinam. Nulla enim est lucis & te-
nebrarum communicio. *I. Corinth. VI. 7. 14.*

§. VIII. Sed descendamus iam ad lumen
vespertinum, quo accenso nonnulli salutandi
officium sibi praestant. Pertinent huc verba,
elegantissimis doctrinae studiis imbuti *Aegidii*
Menagii; quae in *Menagnianis* leguntur p. 295.
Part. II. Legere verba Gallica eius non erit in-
iucundum: *Quand on apportoit la lumiere le soir,*
les Grecs disoient anciennement: *χαῖρες φίλων φῶς*
Salve amica lux. Au lieu de cette expression, les
Grecs d'au jourd'hui se donnent le bon soir, lors
qu'il y a compagnie. La meme chose se pratique
en Italie, en Provence & ailleurs. On ne dit rien
à Paris. Civilitas quaedam est haec consuetudo,
quam in Italia, Provincia & alibi observari dicit
Menagius, addimus his Prussiam nostram, ubi
eodem modo hic mos deprehenditur esse rece-
ptus. Quem si ex Oriente a Graecis per ordi-
nis Teutonici equites huc delatum dixerimus,
non inani coniectura nos affectos quicquam esse,
videbimur. Fortasse cum veteres Prussos ignis
cultores quoque reperirent, ipsi vespertino tem-
pore luminis, ut de Graecis iam audiemus, sacri

divinitus accepti hoc magis memores esse voluerunt. Atque ita a maioribus hic traditus mos ad nostra tempora fluxisse videtur, nec, cum ulla superstitione, impietate aut inveniustate laborat, ullam causam, quare improbari debeat, subesse unusquisque facile animavertit. Ceterum, si haec applausum non habitura sunt, alius dissensu sibi placere potest, nec nos gravabimur, rectora, si adsunt, de origine huius ritus audire. Saltem, non statim quis, ut placeat alii, fieri potest, quemadmodum dixit olim Bias, placenta vel vinum Thasium. Quod reliquum est, quando de Graecis modo mentionem iniecit, necesse est, antequam finiamus, ut pauca quaedam de solennitate cultuque sacro, ad luminis vespertini tempus instituto, adiiciamus. Vetus ceremonia apud ipsos, nec hodie in neglecta, vesperi supplicationes facere hymnumque decantare. Vnde ipsum hoc officium *Lucernarium*, quia ad accensas lucernas peragitur, appellari solet. Test. *du Fresne in Gloss. & Vsserio in Symb. Apostol.* Hymnus, quem canunt, diversus est a marucino, per-

perantiq̄vus ille & in Horologio Graecorum cui-
dam Athenogeni Martyri ascriptus, qui aequalis
Clementi Alexandrino, & hymno hoc fratribus
in igne, quo comburendus erat, valedixisse per-
perhibetur. Latine redditus est ab Vsserio &
Th. Smith, atque sic incipit : *Lumen hilare, san-
ctae gloriae immortalis Patris, sancti, coelestis, bea-
ti, Iesu Christi. Cum ad solis occasum perveneri-
mus, lumen concernentes Vespertinum, laudamus Pa-
trem & Filium & Sanctum Spiritum Dei. Vo-
cari solet ἱμαύχιος & ἑσπερινὸς Ψαλμὸς. Diversa
canendi solennitas a Philotheo Patr. Constantino-
pol. proponitur iuxta ἑσπερινὸν μέγα, & μικρόν. Me-
tro Iambico inclusit Prudentius hymnum, o lux bea-
ta Trinitas &c. Germanicumque reddidit B. Luth,
Der du bist drey in Einigkeit. &c. de auctore hy-
mni & ritu hoc *Basilus* olim de *Sancto Spiritu*
ad *Amphilochium* sic loquitur : *Visum est Patri-
bus nostris Vespertini luminis gratiam haud qua-
quam cum silentio suscipere, sed mox, ac apparet, a-
gere gratias. Quis autem fuerit Auctor illorum*
verborum, quae dicuntur in gratiarum actione ad
*Lu-**

Lucernas, id est, ad Vesperas, dicere non possumus. Populus vero antiquam profert vocem, neque visumquam impietatem committere, qui dicunt laudamus Patrem & Filium, & Spiritum Sanctum Dei. Plura de his dabit Stephanus le Moyne in not. ad Hippolyt. Sermon. & Tenzel. in Exercit. X. Nuper admodum haec iterum aliaque multo iudicii acumine collegit D. Heineccius, vir in historia versatissimus, in Tractatu Histor. de veteri & hodierna Eccl. Gr. P. II., 4. ubi etiam hymnum, de quo commemoratum est supra, Germanice redditum invenies. Deferbuit proh dolor! hodie multopere Graecorum religionis ardor, & multi naevi superstitionisq; indicia ibidem reperiuntur. Id quod, si ex alio, sane ex sacro igne Hierosolymitano apparet, quem veluti divinitus in memoriam resusciati a mortuis Servatoris in sepulchrum Christi delapsum, religione multa observant, multoque pretio accensas ab eo faces nocte, quae Paschatos diem praecedit, velut miraculi plenas, supersticiosum vulgus redimere solet. Non sine miraculo hunc ignem esse persuadere aliis, aliorum auctoritate adducta, conatur
illustris

illustris duCange Glossar. lat. Ampliora, & quomodo ab antiquiori norma deflexerint hac in parte Graeci annotavit Celeb. *Heineccius P. III p. 407. Sc.* Sed hic subsistendum. Ad extremum, aequum est, uti, ne parum officiosi videamur, persolutis Patri luminum gratias, Tibi, B. L. acclamemus

SALVE & VALE!

SVPERPONDIA.

- I. Luc. X. 4. Non interdictum salutandi, sed festinandi praeceptum continetur. D. Augustinus locum hunc allegorice in Homilia exponit. Quo ipso asyli in rusticitatis Anabaptisticae plane convellitur.
 - II. Multa habet lux cum igne communia, tamen inter se differunt. Ita non statim ignis, ubi lux. Nec ubi ignis, ibi semper lux.
 - III. A pororum dispositione dependet, quare nigrum corpus, Soli obversum, citius & fortius incalcescat, quam album. Hinc lintheum candidius speculi ustoris beneficio lentius exurit, quam (sordidum).
 - IV. Non omnis ignis urit.
 - V. Sol est corpus impurum, mixtum & igneum.
- Conf. Honorat. Fabri, Tract. VIII. Phys. L. I.

Humanissimo ac scientiarum cupidissimo

Respondenti

P R A E S E S.

VT lumen in rebus naturalibus longe est put-
cherrimum, sic ingenuarum artium lumen,
quod laboranti inter errorum tenebras accen-
ditur menti, multo in vita necessarium ac iucundum
est. Sunt quidem, quos inusitata quaedam vis lumi-
nis, ab natura faultrice concessi, sustentat mirifice
adiuvatque, ut insignis prudentiae laudem aliquando
adipiscantur. At vero, cum artes omnes naturae
quasi sunt administratae, & industria vires naturae
eliciat magis perficiatque, animus omnino, iusta ad-
hibita cultura, confirmatur melius sine gravi er-
randi metu. In eam ingressus Tu es viam, Respon-
dens humanissime, quando illam naturalem mentis
praestantiam liberalis doctrinae studio augere quoti-
de tentasti, ad quam subleuandam magis nostram
quoque efflagitabas operam & assiduitatem. Nam
adeo quidem diu, bene tamen illam tuam discendi ar-
ditatem perspeximus, Tu vero, ut putamus, dexterita-
tem quoque nostram. Qua non defuissemus in poste-
rum, nisi aliter suaderent rationes Tuae. Hae sunt
eaeque

caequae idoneae satis, parentumque consilium, quo indu-
tus in Academias properas, quae & exemplis & scien-
tia animum augere possunt. Id quod institutum, ut Tibi
eveniat bene, aeterni auxilium Luminis, quod ubique
praeluceat, ex animo apprecamur, cuius beneficio ad-
iutus, minime fausto conatum excides successu, nec
in tenebris undiquaque iam ingruentibus, unquam, ut
speramus, errabis. Vale & res Tuas feliciter age!

Sic studii specimen monstras, sub Praeside claro,
Quod dare nunc nobis, non sine laude, paras.
Maeste tuo ingenio, Kintzeli, svavis amice,
Pergito sic famam multiplicare tuam.
Sic Patriae cum laude tuae, inservire valebis,
Sic clarum poteris laetificare Patrem.
Quod super est Decus hoc toto tibi pectore grator
Atque precor navi vela secunda tuae.

Haec pauca Praestantissimo Dn. Respon-
denti populari & estimatissimo Amico op-
timum gratulabundus addere voluit

I. S. C.

Est mos ad lychnos alios salvere jubere:
Tu moris causas Kintzel Amice doces
Est specimen multa doctrinae luce coruscum
Ac ardescens sedulitatis opus

Gra.

Gratulor, & voveo, ut lux haec plenissima facta,
Inveniat, meritum, qui tibi dicat ave.

Ita benevolo affectu ornatissimo Respon-
denti applaudit

Iohannes Fridericus Thomas,
Thorun, Opp.

ERgo, Polite, vale dicis? ne dicito cunctis
Musis; signabunt nomen ad astra tuum.

Nomen ad astra tuum tollet provincia laude,
Plena, quod astrorum lumina mensus eras.

Quod defendisti, musas & ubique saluta,
Iusta salutandi verba fuisse DEI.

Hanc ego, quam possum, ex animo tibi dico salutem
Adsit ubique Comes Tutor Jova tuus.

His discessum Politissimum Respon-
dentem comitari voluit

Paulus Keler.

Hung. Bartph, Opp.

Conatum huncce tuum voto comitabor Amice,
Aspiret coeptis, opto, JEHOVA, tuis.

Hiscce animum suum ornatissimo Dn. Re-
spondenti, Amico & centubernali sva-
vissimo probabat

Martinus Fridericus Steinhauß,
Ravicensis Polon;